

דרוש לחנוכה

זְכֹר עֲשֵׂה לְנַפְלְאֹתַי חֲנוּךְ וְרַחוּם ה' (תהלים קיא ד):

(תענית כה.), וְהִשְׁנַמְתִּי נַתְמַלְאוּ כָל הַכְּלִים שֶׁמֶן עַל יְדֵי אֱלִישֶׁעַ (מ"ב ד) וְלֹא עָשׂוּ יוֹם טוֹב לְדוֹרוֹת, וְכִמְהָ נִסִּים נַעֲשׂוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ (יומא כא) וְלֹא קִבְעוּ עֲלֵיהֶם מִצּוּחַ:

אֲכֵן לְיֵשֵׁב זֶה, נַחֲקוֹר קוֹדֵם חֲקוּרָה אַחֲרָת, וְהִיא שֶׁהֵנֵם הַזֶּה שֶׁנַּעֲשֶׂה בַּחֲנוּכָה לֹא הִיָּה כְּמוֹהוּ לְפָנָיו, וְאַחֲרָיו לֹא נַעֲשֶׂה כְּמוֹהוּ. וְהוּא, שֶׁכָּל הַנִּסִּים הַנַּעֲשִׂים, הֵם לְצִרְכֵי הַגּוֹפּוֹת לְהַצִּילֵם מִצָּרָה הוֹכֵנָה לְבֹא, אֲבָל זֶה הֵנֵם לֹא הָיוּ צְרִיכִין אֵלָיו כֻּלָּל, כִּי מִה הִיָּה חֶסֶד אֵלָיו לֹא הִדְלִיקוּ שְׁמוֹנָה יָמִים, וְהָיוּ מְכַלְלֵי כָל יְמֵי הַמַּלְחָמָה וְהַצָּרוֹת שֶׁעֲבָרוּ עֲלֵיהֶם שֶׁבִטְלוּ תְּמִידִין וּמוֹסָפִין. וְכֵן שֶׁכֵּן לְכַת הַסּוֹבְרִים שֶׁאֵין טַעַם לְמִצְוֹת אֵלָּא גְזִירַת מֶלֶךְ הִיא: "אִמְרַתִּי וְנַעֲשֶׂה רְצוֹנִי" (ספרי במדבר קו), אִם כֵּן מִה טַעַם לַעֲשׂוֹת נֵם לְקִנְיֵם הַמִּצְוָה אַחֲרֵי שֶׁהֵם אֲנוֹסִים וְאֲנוֹס רַחֲמָנָא פְּטָרִיהָ. וְאִמַּת שֶׁכֵּבֶר סֶתֶר הַסִּבְרָא הַזֶּה הֵרֵב הַמּוֹרָה, וְהַרְמִיבִין ז"ל בְּפִרְשֵׁת שְׁלוּחַ הַקֵּן, וְהַאֲרַכְתִּי בֹזֵה בְּסִדֵּר בְּרֵאשִׁית, וְדָא דִּהְכָא גַם כֵּן תְּבַרְתָּהּ שֶׁל הַסִּבְרָא הִיא, אֵלָּא שֶׁאֵף לְמֵאן דְּאָמַר יֵשׁ טַעַם לְמִצְוֹת - אֵין זֶה צוֹרֵךְ גְּדוּלָּה לַעֲשׂוֹת בְּשִׁבְלֵי נֵם. אֵלָּא שֶׁכָּל זֶה מוֹרָה גְּדוּלָּה הַהִשְׁגָּחָה וְהַפְּצוּ יִתְבָּרַךְ בְּשִׁמוּשׁ וְעַבּוּדָת

דוּד הַמֶּלֶךְ ע"ה הוֹדִיעֵנו בֹּזֵה, כִּי מִצּוֹתַי יִתְבָּרַךְ אֲשֶׁר צָנְנוּ בְּזִכּוֹר נַפְלְאוֹתָיו וְחִסְדּוֹ בְּמִצּוֹת סֶפְּהָ וּפְסָה, הוּא לְפָרְסֵם וְלַהּוֹדִיעַ כִּי חֲנוּךְ וְרַחוּם הוּא יִתְעַלֶּה. וְאִם גִּבְרוּ הַצָּרוֹת וְאֲרַכּוּ, לֹא יִתְיַאֵשׁ אָדָם מִן הַרְחָמִים. וְזֶה כִּאֲשֶׁר יַעֲסוֹק אָדָם בְּמִצְוֹת שֶׁהֵם זִכֵּר לְנִסִּים, מִמּוֹלָא יִזְכּוֹר הַנִּסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לְאַבּוֹתֵינוּ. וְאִם כְּעִינֵינוּ לֹא רָאִינוּ, בְּאַזְנוֹנוּ שֶׁמַּעֲנוּ. הִנֵּה כִּי כֵּן הִיָּה עִם רַבּוֹתֵינוּ ז"ל לְהַעֲמִיד עֲלֵינוּ מִצּוֹת שֶׁמַּחָה וּמִשְׁתַּח עַל כָּל נֵם שֶׁאִירַע לְאַבּוֹתֵינוּ, וְכֵן מֵאֵי דַתְקוֹן רַבֵּנָן כְּעִין דְּאוֹרִיתָא תְּקוֹן (פסחים ל).

הַאֲמַנֵם יֵשׁ לְחֲקוֹר עַל הֵנֵם שֶׁל חֲנוּכָה, שֶׁעַם הִיָּת שֶׁבִטְלָה מְגִילַת תְּעִנִּית, חֲנוּכָה וּפּוֹרִים לֹא בִטְלוּ (ר"ה יט), וִישׁ לְדַקְדֵּק טוֹבָא, אִם נֵם פּוֹרִים עֲצֵם כַּחוֹ עַד לְהַפְּלִיא שֶׁהִיָּתָה הַגְּזֵרָה עַל כָּל יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁמִיד וְכוּ', יֹאוֹת שֶׁלֹּא לְבִטְלוּ אֵף בְּבִטּוֹל כָּל הַיָּמִים טוֹבִים כִּי הוּא גְּדוּלָּה עַל פְּלָם, אֲכֵן בְּנֵם חֲנוּכָה מִה גְּדֻלָּתוֹ עַל כָּל הַנִּסִּים עַד שֶׁמִּצּוֹת נִשְׁאַרָה לְדוֹרוֹת עוֹלָם. וְלִכְאוּרָה יִרְאֶה הַרּוֹאֵה כִּי קִטּוֹן הוּא מְכַל הַנִּסִּים, יַעַן כִּי לֹא דָבָר גְּדוּלָּה הוּא, וְאַחַד שֶׁבְּחֻמְיֵי יִשְׂרָאֵל יִקְרָה לוֹ נֵם בֹּזֵה וְיוֹתֵר, וְר' חֲנִינָא בֵּן דּוּסָא הִדְלִיק בְּחוּמֵין

התום' ז"ל. וראיתי למהראני"ח ז"ל סדר וישב (דף כא ע"ג) שתירץ דהרמב"ם סובר כמאן דאמר דטעמייהו משום פרי החג ומשום מעלין [בקודש], דלהנך טעמי לא בעינן הֶכֶר, והתום' לא כתבו אלא לטעמא דימים הנכנסין וכו'. עכ"ד. והאריך קצת וסיים דלכך לא אמר הש"ס מאי בינייהו.

ומטוניה דהרב ז"ל נראה דלא יתכן תירוץ זה, דאדרבה אם יש נפקותא בין שני הטעמים - היה לו לש"ס לשאול מאי בינייהו, כמנהגו בכל מקום שיש נפקותא בין שני הטעמים, דהנה ודאי אומרו הש"ס בקצת מקומות "מאי בינייהו" איננה 'קושיא', דזו אינה קושיא, כי אל דעות ה', וחכם זה סובר טעם זה וחכם אחר לא נראה בעיניו אותו הטעם, ומאי קושיא "מאי בינייהו", דילמא ליכא בינייהו מידי לדינא. אלא פירושו בכל מקום, שאחר שיודע הש"ס שיש נפקותא ביניהם, מגיד לנו הנפקותא, וכאומר ומודיע שיש בין שני הטעמים נפקותא לדינא, וממילא כאשר לא תהיה נפקותא - שתיק הש"ס ואינו אומר מאי בינייהו, שאינה דרך קושיא כלל ואינה קושיא כמו שכתבת:

ועוד אומר אני דלא יתכן תירוץ זה, והוא: דקושיות התום' היא לכל הטעמים, דאפילו לטעם שני ד'פרי החג' וכו', מכל מקום כיון שאין נֶכֶר במעשיו הטעם הזה - לא יקרא מהדרין מן המהדרין. ואם רצה לומר הרב דלהרמב"ם אינו חושש להיכר, כיון דסוף סוף מעשיו מוכיחים לְכַוְנָה טובה [כמו] פרי החג ומעלין בקודש, השתא דאתית להכי - גם לטעם ראשון נימא דלא

ישראל בזמן ההוא, עד שעשה עמהם גם בשביל לְקַיֵּם המצוה, שלא יהיו חסרים התועלת היוצא להם ממנה. ונמצא לפי זה, שלפי מיעוט הצורך לאותו גם, הוא עצמו גדלת הנס מכל הנסים, שעל כן ראוי לקבוע עליו מצוה לדורות, ועל כן לא בטל יום טוב ידיה בבטול היום טוב:

וגרסינן בגמרא (שבת כא:) מצות חנוכה נר איש וביתו, והמהדרין עושין נר לכל אחד, והמהדרין מן המהדרין - בית שמאי אומרים: כיום הראשון מדליק שמונה, מכאן ואילך פוחת והולך, ובית הלל אומרים: יום ראשון מדליק אחד, מכאן ואילך מוסיף והולך. פליגי בה תרי אמוראי במערבא, חד אמר טעמייהו דבית שמאי כנגד ימים הנכנסין ובית הלל כנגד ימים היוצאין, וחד אמר טעמייהו דבית שמאי כנגד פרי החג ובית הלל משום מעלין בקודש ולא מודידין. עכ"ל. ונסתפקו הראשונים אם המהדרין מן המהדרין עושין מה שעושין המהדרין נר לכל אחד, או עושין כעקר המצוה לבד:

והתוספות ז"ל כתבו דהמהדרין מן המהדרין אינן עושין כי אם עקר המצוה [דהיינו נר אחד לכל בני הבית ולא נר לכל אחד ואחד מבני הבית אלא שמוסיפין והולכין מיום ליום וכו'], שאם עושין כמהדרין - לא יהיה נֶכֶר הדור שלהם, דדילמא יש כל כך בני הבית כמנין הנרות. אבל הרמב"ם ז"ל (הל' חנוכה פ"ד הלכה ב - א) כתב, שהמהדרין מהמהדרין עושין מה שעושין המהדרין [גם נר לכל אחד וגם שמוסיפין והולכין]. וכבר נתקשו רבים לְיִשֵּׁב דעת הרמב"ם מקושית

חיישי להֶכֶּר אחרים, כיון דסוף סוף - מעשיו יש להם טעם. ולְהַנִּים עשה הרב הלוק דעות שבין התום' להרמב"ם, דהש"ם בעצמו פליג בהם, ותירוץ זה יספיק לדעת הרמב"ם ז"ל והוא נכון ומספיק:

ועוד יש לפרש להרמב"ם ז"ל דסובר דה'מהדרין' אלו, ו'מהדרין מן המהדרין' - מקומות מקומות הם, אם כן המהדרין מן

המהדרין - כיון דכל בני העיר עושין נר לכל אחד ואחד ומוסיפין והולכין, ממילא יזכר בנרות תוספת הימים, שמכיון שרואה בנרות חנוכה רבוי הנרות כל כך, ידע שכבר נודע בבני עירו שאין לו כל כך בני בית. ועוד יש לפרש כתירוץ המפרשים דמסתמא כל אחד עושה נרותיו מיוחדים ושפיר הוי היכר: